

חבצלת פרבר

חדר נעול אחותי כלה

מוטיב הכלה המסתגרת בחדרה
ברגע החופה מוכר וכמעט
נדוש. אלא שמטלון מצליחה
לרענן במרכיבים בלתי צפויים,
בדקות תיאורי הדמויות ובשפה
מדויקת וחפה מוולגריות

מבחר (חלקי) מן החברה הישראלית – שנרחסות אל תוך גובלה בת 130 עמוד, ושאנו עומדים להתנדוד אליה, ואל חלקן אף לרחוב ולעומק, ולעבור עמן את החוויה הקשה.

נעלי לכה שחורות

לא קשה לדמיין את הסיטואציה הזאת, כשהכלה מסרבת להתחתן החתן המיועד ובני המשפחה הקרובים צריכים להתמודד עם התבטלות העליל שמוציא בישלה להם: מה עושים, איך מגיבים, מה אומרים למחמנים? מבטלים, לא מבטלים את החופה? ומה עם הכספים ששולמו, האוכל שבושל, הצלמת והתמונות שקיבלו תשלום מראש? לאמיתו של דבר, העלילה, במובן של רצף אירועים ומעשים, היא מינימלית, ועיקר ההתרחשויות הן נפשיות (בעיקר אצל החתן) או רלציוניות – כאלו שקורות ביחסים בין הדמויות.

חוקא משום שהכול, החל בנושא וכלה בעיקר העלילה, כל כך מוכר וכמעט יומיומי ומתבקש כל כך לסרט או לסיפור – אי אפשר שלא להתפעל מן הבחירה של מטלון, שלקחה את הנושא הזה וארגה ממנו אריג פלאים רענן, מלא מרכיבים בלתי צפויים, גוונים ובני

ה"כלה הצעירה", שהסגרה בשתיקה מוחלטת בחדר השינה של הודיה... הודיעה לבסוף מה שהודיעה חוזרה שלוש פעמים על הצהרתה המרהימה מבעד לדלת המוגפת... לא מתחתנת, לא מתחתנת, לא מתחתנת."

במילים אלה (המדהדות בדרך של היפך את "מקדשת, מקדשת, מקדשת") נפתחת הגובלה של רונית מטלון, שעניינה הסיוט האימתני ביותר בחייהם של כל אם (לא רק יהודיה) ואב, ובחיייו של כל זוג מאהב שמתכנן למסד את הקשר: מה יהיה אם הוא/היא יברחו לי פתאום ברגע האחרון לפני החופה?

ובכן, זה בריוק מה שקורה למרגי, שביום חתונתה מגיפה את דלת חדר השינה ומתבצרת מאחוריה, מסרבת לצאת, להתחתן או אפילו לדבר. ובעבר השני של הדלת – "במסדרון העצוב" אחד כך כסלון – כולם: אם הכלה, החתן, סבתא המכונה סבתונה וכן הודו ואליהם מצטרפים גם הודי החדן. מסביבם המעגלים הקשורים לחתונה: מנהל האירועים, המחמנים – שעוד לא יודעים שהחתונה מוטלת בספק – האחרונים חביבים, המחלצים הפוטנציאליים: הדופאה הפסיכיאטרית הרוסית והנהג של משאית חברת החשמל הפלשתינית עם הסולם והמעלון. גלדיה של דמויות מגוונות –

מה עושים, איך מגיבים, מה אומרים למחמנים? כלה, ירושלים, 2008
צילום: מיכל פתאל, פלאש 90

אומרת שירה

בכל סרלואי

ריקוד תפילה

הדרך הטובה ביותר לחוות את שיריה של נטלי תורג'מן היא קריאה בקול: אם בקריאה בודדת של האדם בפני עצמו, ואם בהאזנה לה לפני קהל; משהו בשירה שלה, כמו בקריאת מומדר דתי, דרש עמידה משותפת של קהילת מאמינים מתפללת. והו ספר דתי מאוד, שמזכיר ספרי תפילה במומדריו הממוספרים ללא שם; כל אחד מהם הוא המנון או תחינה לנוכחות מרחקת וקרובה

מאד, גופנית עד כאב, קרובה עד הנפש. תורג'מן היא ריקודנית מחול סופי, ורם דוחני באסלאם שמטרתו היא אהבת אלוהים עמוקה ואחת הפרקטיקות שלו היא המחול הסיבובי המפורסם, שבאמצעותו מתאחד המאמין עד לאקסטזה עם בוראו. לא לחינם נקרא שם הספר "מחולות": משהו מהתנועה הזו מצוי בכל משפט בספר, בתביעה הגופנית לנוכחות, לקרבה, לאהבת האדם האיל.

הנפרדות הבסיסית של האדם בעולם היא הפצע העמוק בבסיסו של הספר, שכולו מסע אל מציאות האחד. מתוך כך נוצר ספר מעניין ומקורי, שלמרות שלכאורה אין בו שערים שכמו "ידידים" את הקורא במהלכו יכול להיקרא בנשימה אחת כספר תפילה ויכול להיקרא בחלקים כאשר כל שיר עומד בפני עצמו ומציע התבוננות אחרת. לאט נגלה המסע של הספר: מן הגופני האישי אל המשפחתי העירוני הנושק לפוליטי. האישי והגופני הוא פוליטי, העולם החיצוני על שבריו ומצוקתו הוא רק סעיף מהמציאות הנפשית שבאמת אין חציצה בין הדוברת לבין, ובין השתיקה הצעקה שלה לקריבה ותיקה.

בסופו של דבר, המיסטיות הזו מזדקקת לכדי ספר נשי ובשל מאד: "קל הדרכים מובילות אל פגונה הפסיטי של האשה", היא כותבת בשיר בן שורה אחת; הכיוון הזה הוא התשוקה האינטימה לחיים, בבשר ומחוצה לו, תשוקה שעצם קיומה - כפי שמוכיחה יפה כל כך המשוררת - הוא עצם מציאות החיים. הספר כמו מליך אל החוויה הזו של עיבוד וילד, כשהעיבוד קודם להופעת הילד בבשר בעצם אפשרות הציפייה לו. והמחול התנועה שבגוף נושאים את האדם מהחומר שלו כבמעוף ציפור ויוצרים את המקום שגם בעולם שבו ובאין בית, עושה את האדם למקדש.

ביום שמתעבצת האשה, השפת נעמרת
בנשיקות / המקדש העליון והמקדש הפחתון
נתלים זה בזה. / דבר לא בוקע, הכל אהד.
הכל אמה. // אמה יונק מפל אברי הגוף והבטון
מתנפחת. / אמה מתפשט מתוך ההיכל אל תוך
הפרי. / אמה מנח שקט קמים, זוהר בטבעות
הרקיע / בתוך הפתח הגדול ספון בקלב /
נושאת אותך יד עדינה. אמה פי. נושם. ידע / את
מתקוות הדברים.

מחולות

נטלי תורג'מן
פרדס, 97 עמ'

ורגישות חברתית. שפתה של מטלון בנובלה היא עברית במיטבה, שאינה מתפתה להתחפש לשפת הרוחב. התוצאה היא ספר שאפשר לקרוא וליהנות ממנו מבלי לחוש מבוכה לשונית. הדאגה לגחל השפה העברית.

ערבית במקום עברית

העדה אישית וכואבת לסיום: חשתי צעד מכך שמטלון נזקקה לשיר בערבית של פיירו שנועל את הסיפור, כדי להביע את מה שרצתה להביע בענייני אהבה-חיוור-האורחיה, ולא מצאה מקבילה מתאימה או דאיה בעיניה מן השירה או המקורות בעברית. והי היא יכולה גם אחרת!

מטלון מצאה רלוונטיות לסיפור בלאה גולדברג ובאחד ממחזורי שיריה, ועשתה בו שימוש יפה כל כך, תוך ששילבה בתחום רב גרסה משלה לשיר והתייחסויות אליו (כולל ציון שם המשוררת) במהלך העלילה. אבל עיקר השילוב של המשוררת בסיפור הוא בשימוש שעושה מטלון בשיר "בדרך" מן המחזור "משידי הבן האובד". מטלון "מנכסת" את השיר, הופכת את האחד לאחרת ואת "משידי הבן האובד" ל"משידי הבת האובדת" (עמ' 58). את הגרסה הנקבית הזאת כותבת מדגי על "דף נייר גרול, תלוש ממחברת" ומעבירה כמסר מתחת לדלת הנעולה. מה היא מנסה לומר? האם כדברי האם, נריה, שאומרת "זה מדגי כתבה... עשתה את השיר על נטלי... הלכה הילדה לאיבוד, ככה היא כתבה בשיר..." (עמ' 66-65) או שהיא כותבת באמצעותו על עצמה, שבעיצובה העמוק על האחות הקטנה שנעלמה בדרך מבית הספר הפכה אותה לרומת כפילה שלה, לחלק מוזתי מזדהת?

השיר בגרסתו החדשה מוצג אפילו לדופאה הפסיכיאטרית, שנקראה לרוב את מדגי. כך משמש שירה המנוכס של גולדברג ככבואה של מדגי ושל המעגל האנושי שסובב אותה. כל המרכיבים שקשורים בו - העצב של לאה גולדברג, "הבן האובד" שהתגלגל לבת האובדת, ומדגי ש"כתבה" מחדש את השיר בתוך שבו הכינה אמה ממתקים לנטלי האובדת לכשתשוב - מגיעים את התפוכה הרגשית הסופית של מתי החתן, כשהחודות שחדרה אל קולו החודות של מדגי נפגשות, הוא מבין "שווה בדיוק מה שאהב בה בעצם: את זדהת..."

כאן נפתרת העלילה. וחבל לטעמי שבנקודת המהפך הזאת (וזה שבגב הספר כינו אותה, משום מה, "הסוף המפתיע"), כשהחודות מתלכדות ל"תואם מדויק", מצטטת מטלון דווקא שיר ערבי של פיידה.

נכון שמתאים לסבתא המזרחית לדקלם שיר בשפת-האם שלה, שזוא ללא ספק מרכיב ברנ"א של נפשה. אבל אם שיר של לאה גולדברג שימש למטלון בהצלחה עד כה, אין עוד שיר בשירת הנשים שלנו שיכול למלא תפקיד גם כאן אולי אפילו ציטוט מ"שיר השירים", שגם הסבתא סבתונה בודאי יודעת אותו?

"הכלה סגרה את הדלת" היא נובלה יפהפייה, אלגנטית, מתוחכמת ומרויקת. מתברר שאפשר לנסח אמירות על יחסי ערות, גברים ונשים, על זקנה ועל יחסי ישראלים פלשתינים, גם ללא ניסוחים ולגריים או פוליטיים במפגיע. ●

הכלה סגרה את הדלת

רונית מטלון
כתר, 2016, 130 עמ'

גוונים, התבוננויות מדייקות בבני אדם ושחזור האופן שבו הם מתנועעים, מדברים ומתייחסים אלה לאלה.

מטלון מפליאה באבחנותיה ובתיאור הפרטים הקטנים והאירועים הנוחים ביותר שמהם מורכבים החיים ובני האדם, כאחד: המדידות הקטנות לפני יום החתונה, נעלי הלכה השחורות שמדגי (הכלה) מנסה לאלץ את מתי (החתן) לקנות: מתי מתעצבן - בגלל הנעליים, בגלל הזמן, נוטש בכעס את חנות הנעליים, ממתין זמן ממושך מחוץ לחנות ומתכוון "להגיד לה, להטיח בה בעצם: אני לא טובה שמלבישים אותה בנעליים של ערסים, הבנת?". עד שבסוף מדגי יוצאת "כאילו כלום... שילבה את זדהת בודדו והאמה: 'בוא נלך לראות את הארי פטר'".

מה קשור הארי פטר לכאן? - אבל דווקא הילדותיות הזאת, התמימות והתום שמשתקפים בשם הזה ובאסוציאציות הקשורות אליו, משקפים טוב יותר מאלף מילים את מדגי ואת אישיותה, ללא צורך בהכבדת מילים. ונעלי הלכה השחורות? מתי קונה אותן בסוף בכל זאת - אבל רק ביום המחרת. ומדגי, בדרכה הגלויה, הבלתי מתביישת, מבטאת את האמת, "סתם רצית לשמוח איתי, מה יש?".

תחושת הקלה

יפה במיוחד, מדויק וחודדני, הוא תיאור הטלטה והשינויים הרגשיים והתודעתיים העוברים על מתי, החתן, לאורך היום הקשה הזה. זה מתחיל באסרטיביות: "תשמעו, התנעד מתי... אל תתערבו. תוציאו בבקשה את הידיים הרגליים שלכם מהעסק שלנו..." (עמ' 44), נמשך ב"לא ייאשו הוא שהשתנה... אלא מוג האוויר של אותו ייאוש... עכשיו צצה ועלתה איזו שקיפת, צלילות של מים... אף לא עלתה בדעתו האפשרות הנוראה מכולה..." (52). וכך, בתנודות בין אופטימיות לפסימיות, בין ניתוק לעיגול, עד ל"תמיד היה עליו לעקם משהו בתוכו אל מול מדגי..." ("הכלפה בו תחושת הקלה, שחרור עצום ממשא שכלל לא ידע על קיומו..." (109) ובסוף: "אני אניד למדגי את הסליחה שאת אומרת... הבטיח, משתומם על כך שבאופן כלשהו שמח להבטיח לה..." (111).

שינוי רומה עוכר - ואולי רק נחשף לעינינו? - על פנינת, אמו של מתי, "סגנית מנהל אגף בביטוח הלאומי", עם "קולה המהימן הארוך ועמיד כמו קרטון חלב עמיד", והיחסנות שלה (33), הכנות והשידויות שהן כנעיצת סכין בלב ("הכלה שלך החליטה ברגע האחרון... שהיא לא אהבת אותך..." (עמ' 48). פנינת מתגלה פתאום דווקא כרגישה חומלת, מבינה את כאבה ואת חודותיה הלא מבוססות של נריה, אמה של מדגי, ומוכנה לחתור על דעותיה ולקחת על עצמה את כל הוצאות החתונה שהתבטלה, ולא להטיל מחצית מהן על נריה, אם הכלה האלמנה יודעת הסבל.

אחת אפיון מורכב ודיקמדיק מופיע גם בבנייה של דמויות המשנה, הסבתא החצי-סנילית ובמיוחד בדהדוד אילן, מין דמות צללים ורקדנטית, שמאחורי הופעה החדיגה שלו הוא רגיש, אהב ונכון להגיש עזרה, ומזכיר סרטי "נגא" או "מנחה קברט" אלה-שמאטע" בעקבות הסרט המפורסם "הקברט".

כל הפרטים, הדמויות וההתרחשויות לקחים מן היומיום שלנו, אבל מטלון יודעת לכתור ולצדף אותם ברגע הנכון ובניסוח המדויק ביותר והאפשרי. למרות השמירה על האתגנטיות והנאמנות לאופי הדמויות והמאפיינים שלהן, השפה של הספר נכונה, גבוהה-ספרותית לפעמים ("נשנק מעלבוך") עם מעט סלנג פה ושם ("תפסיק לחפור"), אבל תמיד ללא שיבושי לשון, שגיאות דקדוק או שגיאות מגדר ומספר - שהפכו בשנים האחרונות בספרות לסימני היכר הרחיים של "ארתנטיות", "ערותיות"